

РОЗДІЛ 4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЦИКЛУ

Ю. С. Клецько

асп.

науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ ОСОБИ У ПРОВАДЖЕННІ "IN ABSENTIA"

Законом України від 7 жовтня 2014 року № 1689-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» було запроваджено процедуру "in absentia".

Законодавчо не передбачено єдиного визначення даного поняття, однак, аналізуючи перехідні положення Кримінального процесуального кодексу України, можна зробити висновок, що процедура "in absentia" є спеціальною процедурою кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого та застосовується до таких злочинів:

- злочини проти основ національної безпеки України;
- злочини проти громадської безпеки;
- злочини проти миру;
- безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Окрім того, положення спеціального розслідування також поширюються на провадження щодо підозрюваного, який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України [1].

У межах дослідження процедури "in absentia" актуальним та малодослідженим залишається питання забезпечення та реалізації права особи на захист. Відсутність чіткого законодавчого

закріплення призводить до порушень прав підозрюваного / обвинуваченого, у зв'язку з чим, виникає необхідність у дослідженні саме особливостей реалізації права на захист особи у провадженні “in absentia”.

Перш за все, варто відзначити, що існує ряд процедурних проблем, які виникають внаслідок відсутності закріплення порядку здійснення спеціального кримінального провадження “in absentia”. Сюди відносяться: неможливість забезпечення доступу підозрюваного до судового розгляду, проведення підготовчого судового засідання без участі обвинуваченого, не визначення порядку виклику обвинуваченого щодо якого здійснювалося спеціальне досудове розслідування до суду, не забезпечено права на перегляд справи, якщо обвинувачений зрештою дізнається про вирок проти нього та інші.

Внаслідок цього утворюються колізії та неузгодженості законодавства, що призводить до порушення принципу змагальності сторін та права особи на захист.

Окрема група проблем пов'язана безпосередньо з відносинами захисника та підозрюваного/обвинуваченого.

Найперша – відсутність контакту між підозрюваним/обвинуваченим та його захисником, а також його фактична неможливість. Зазвичай підозрюваний, обвинувачений зареєстрований та/або фактично перебуває на окупованих/непідконтрольних територіях України. Це зумовлює ряд проблем серед яких: відсутність поштового/мобільного зв'язку; неможливість проведення особистої зустрічі для узгодження правової позиції по справі, інформування про перебіг справи пов'язані з загрозою життю та здоров'ю як захисника, так і підозрюваного/обвинуваченого. Окрім того, вказані території є частиною України, що унеможливило використання механізму міжнародно-правової допомоги. Як наслідок виникає неузгодженість у тактиці захисту.

Крім того, законодавець не передбачив переліку прав, якими може користуватись сторона захисту в процесі заочного кримінального провадження, що неприпустимо у зв'язку з особливостями цього провадження [2, с. 146].

Дискусійним є питання ефективності залучення захисника у спеціальне кримінальне провадження за призначенням. За таких умов може виникнути проблема пасивного захисту, коли участь

захисника стає лише формальною, а не націленою на максимальне виконання професійних обов'язків.

Є. Пеліхос пропонує вирішення даної проблеми. Перш за все повинен бути передбачений комплекс процесуальних та інших засобів, здатних забезпечити реалізацію права підозрюваного (обвинуваченого) на ефективний захист захисниками, залученими в порядку надання вторинної правової допомоги, під час здійснення кримінального провадження *in absentia*, що включає в себе покладення обов'язку не тільки щодо забезпечення права на захист, а й щодо оцінки ефективності такого захисту та відповідного процесуального реагування в разі очевидної нездатності захисника ефективно представляти інтереси підзахисного. По-друге, у нормах КПК України пропонує передбачити обов'язкову участь не менше двох захисників щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне кримінальне провадження, для здійснення захисту за призначенням, що деякою мірою компенсує відсутність підозрюваного (обвинуваченого), підсилить забезпечення необхідної й адекватної правової допомоги та створить рівні умови стороні захисту зі стороною обвинувачення. По-третє, ввести додаткові вимоги щодо спеціалізації адвокатів, які здійснюють захист у кримінальних провадженнях "*in absentia*" [3, с. 727].

На нашу думку більш доцільною та такою, що сприяє ефективному використанню процесуальних ресурсів, є думка О. Маленко, згідно якої захисник зобов'язаний під час спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження в усіх випадках подавати скарги на бездіяльність слідчого або прокурора, апеляційні скарги на процесуальні рішення слідчого судді, апеляційні та касаційні скарги на рішення суду, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами тощо [4, с. 86].

На підставі викладеного доходимо до висновку, що розгляд кримінальних проваджень за спеціальною процедурою "*in absentia*" має важливе значення для забезпечення ефективності провадження, дотримання розумних строків та притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту на території України. Однак, для досягнення максимального результату використання даного інституту необхідно провести його вдосконалення, враховуючи зазначені законодавчі та практичні прогалини.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.11.2023).
2. Назарук О. І., Кислюк Р. Л. Актуальні питання кримінального провадження in absentia. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 144–148.
3. Пеліхос Є. М. Забезпечення права на ефективний захист у кримінальному провадженні in absentia. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 725–728.
4. Маленко О. В. Проблемні питання участі захисника у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного або обвинуваченого. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. С. 84–86